

TERMINOLOGIJOS DARBAS ESTIJOJE

Pranešimas Baltijos valstybių seminare *Terminologijos darbas dabar ir ateityje Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje*

Estai, kurių tik vienas milijonas kalba estų kalba, yra susidūrę su kalbos varžymu, kovoje dėl savo kalbos kaip ir kitos dvi kaimyninės Baltijos šalys. Mažas kalbančiųjų skaičius leistų nustatyti griežtas kalbos raidos ir planavimo taisykles, tačiau atrodo, kad kalbininkų dauguma laikosi nuomonės, jog kalba yra atvira sistema, kuri nuolat kinta, ir per didelis reguliavimas gali jai tik pakenkti. Galbūt todėl terminologijos planavimas Estijoje yra nereguliuojamas procesas ir nėra tokios institucijos, kurios sprendimas dėl estiško termino galėtų būti vartotojui privalomas.

Nepaisant to, valstybė turi užtikrinti sąlygas kalbai išlikti ir klestėti. Sudarytas detalus septynerių metų planas *Estų kalbos plėtros strategija 2004–2010*. Šioje strategijoje pagal svarbumą išdėstyti pagrindiniai vienintelės valstybinės kalbos Estijos Respublikoje raidos tikslai. Siekiama apsaugoti estų kalbą, užtikrinti nuolatinę jos raidą ir sudaryti būtinas sąlygas jai funkcionuoti visose gyvenimo srityse visos Estijos teritorijoje. Strategija numato tikslus ir būtinus veiksmus iškeltiems uždaviniams įgyvendinti. Joje taip pat išvardijamos institucijos, atsakingos už tam tikrų uždavinių vykdymą. Strategijos įgyvendinimą koordinuoja Švietimo ir mokslo ministerija, stebi ir analizuoja Estų kalbos taryba.

Viena strategijos dalis numato terminologijos planavimo veiklą valstybės lygmeniu. Joje konstatuojama, kad įvairių sričių specialistai domisi terminijos plėtra ir yra šiai veiklai pasirengę. Terminologijos planavimo veiklą koordinuoja Estų terminologijos asociacija. Kai kurių sričių terminologijos komisijos yra gana aktyvios, bet jų nutarimai nėra vartotojui privalomi (toli gražu ne taip kaip oficialios Latvijos terminologijos komisijos nutarimai). Numatyti šie terminologijos planavimo tikslai:

- plėtoti visų mokslo ir technikos sričių terminiją,
- skatinti naujos terminijos kūrimą mokslo ir mokymo įstaigose,
- skleisti informaciją apie terminologiją ir keistis ja,
- rengti ir leisti terminų žodynus (popierinius ir internetinius variantus),
- skatinti konstruktyvią terminų žodynų kritiką, aiškinti, kaip efektyviai jais naudotis,
- skirti ypatingą dėmesį teisės kalbai,

dalyvauti tarptautiniame terminologiniame bendradarbiavime, garantuoti estų kalbai tokias pačias teises, vartojimo apimtį ir plėtros galimybes, kokias turi ir kitos oficialiosios Europos kalbos.

Vykdomosios institucijos yra šios:

Estų kalbos instituto Kalbos planavimo grupė,

įvairių sričių terminologijos komisijos,

Estų terminologijos asociacija (ETER),

Estų teisės kalbos centras (ELLC),

universitetai ir aukštosios mokyklos,

Švietimo ir mokslo ministerija,

Tartu universiteto ir Talino pedagoginio universiteto estų kalbos katedros.

Estų terminologijos asociacija (ETER) (www.eter.ee). ETER įkurta 2001 m. kaip ne pelno organizacija, taigi ji nėra finansuojama valstybės (tik iš narystės mokesčių). ETER yra Europos terminologijos asociacijos (EAFT) narė. Valdybai vadovauja Arvi Tavastas, kuris taip pat yra EAFT valdybos ir šios asociacijos terminologijos mokymo grupės narys. ETER jungia žmones, besidominčius terminologijos darbu – vertėjus, terminologus, įvairių sričių specialistus. Interneto puslapyje yra vertinga duomenų bazė, joje galima rasti įvairių sričių specialistų, kurie plėtoja tam tikros srities estų terminiją, sąrašą ir tų sričių terminologijos darbo rezultatų apžvalgą. Internete taip pat galima rasti kitą duomenų bazę, kurioje sudėti visi Estijoje išleisti terminų žodynai (popieriniai ar internetiniai). Šis interneto puslapis – geriausia vieta ieškoti informacijos apie terminologiją ir terminologus. Iki šiol ETER rengdavo po vieną didelį terminologijos renginį per metus: 2001 m. – terminologijos vasaros mokyklą, 2002 m. – terminologijos teorijos ir praktikos konferenciją, 2003 m. – tarptautinę terminologijos konferenciją (informacijos apie ją galima rasti interneto puslapyje <http://www.eter.ee/conference.html>). *Estų kalbos plėtros strategija* asociacijai numato tokius uždavinius:

terminologijos plėtra ir terminų žodynų sudarymas,

terminologinės informacijos skleidimas,

terminologinis švietimas,

terminų žodynų kritika,

terminologijos darbo planavimas (koordinavimas),

dalyvavimas tarptautiniame terminologiniame bendradarbiavime.

Estų kalbos institutas (ELI) (www.eki.ee). Ilgą laiką už terminologijos planavimą buvo atsakingas Estų kalbos institutas. Čia dirbantys terminologai kartu su įvairių sričių specialistais rengia terminų žodynus. Šis darbas dažniausiai atliekamas pagal projektus. *Estų kalbos plėtros strategija* institutui numato tokius uždavinius:

- terminologijos mokymas,
- terminologijos teorijos plėtra,
- terminologijos vadovų ir vadovėlių rengimas,
- terminų žodynų rengimas,
- kalbos technologijų priemonių kūrimas.

Universitetai. Informacijos apie Estijos universitetus, dirbančius terminologijos srityje, galima rasti interneto puslapiuose: Talino technikos universitetas (TTU) – www.ttu.ee, Tartu universitetas (TU) – www.ut.ee, Talino pedagoginis universitetas (TPU) – www.tpu.ee. Visi Estijos universitetai prisideda prie terminologijos plėtros, bet tik dviejuose iš jų – TU ir TPU – mokoma terminologijos. Tartu universitete jau kelis dešimtmečius yra skaitomas 40 valandų kursas *Terminologijos vadyba (Terminology Management)* estų filologijos studentams, kur dėstoma estų terminologijos istorija ir pagrindiniai terminų kūrimo principai. Terminologijos teorijos šiame kurse nėra apžvelgiamos. Nuo 2002 m. TU ir TPU Arvi Tavastas skaito privalomą 80 valandų *Terminologijos vadybos* kursą magistrantams, studijuojantiems vertimą. Šio kurso tikslas – supažindinti studentus su terminologijos dalyku, sudaryti kritiško terminologijos šaltinių naudojimo įgūdžius ir išmokyti kurti terminų duomenų bazes. Pagrindinės temos – paprastoji ir specialioji kalba, sisteminis ir specialusis terminologijos darbas, norminamasis ir aprašomasis terminologijos darbas, estiškų terminų parinkimo ir kūrimo principai, jų palyginimas su estų kalbą veikiančiomis užsienio kalbomis, kritiška terminologijos šaltinių – žodynų (knyginių ir elektroninių), tekstynų, įvairių sričių specialistų teikimų – analizė, darbas su įvairių sričių specialistais, terminų duomenų bazių programinė įranga, jos pasirinkimas ir naudojimas, terminologijos teorijos, mokyklos ir žymiausi autoriai. Metodai – kursą klausantys studentai turi raštu kritiškai išnagrinėti kurios nors srities terminų žodyną ir dalyvauti pratybose. Pratybose kuriamos terminų duomenų bazės naudojant *Trados Multiterm* ir studentų pasirinktas programos. Seminaruose kritiškai apžvelgiamos terminologijos teorijos ir lyginamos su praktine patirtimi. Studentų žinios vertinamos

raštišku testu, kuriame yra ir teorinių klausimų, ir praktinių užduočių. Galutiniam pažymiui būtina parašyti žodyno analizę ir lankyti seminarus.

Privalomoji literatūra:

Cabré, Maria Teresa. *Terminology: Theory, methods and applications*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 1999.

Erelt, Tiiu. *Estonian Terminology*, Tallinn: Valgus, 1982.

Tavast, Arvi. *Estonian Terminological Dictionaries 1996–2000*. – *Keel ja Kirjandus*, 2002 6 7.

Papildomoji literatūra:

Cabré, Maria Teresa. *La terminologie: théorie, méthode et applications*, Ottawa, Paris: Presses de l'Université d'Ottawa, Armand Colin, 1998.

Cabré, Maria Teresa. *La terminologia: Representación y comunicación*, Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 1999.

Handbook of Terminology Management. Compiled by Sue Ellen Wright, Gerhard Budin. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 1997.

Sager, Juan C. *A Practical Course in Terminology Processing*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 1990.

Temmerman, Rita. *Towards new ways of terminology description: the sociocognitive approach*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 2000.

Wüster, Eugen. *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*, Kopenhagen Fachsprachliches Zentrum, 1985.

Paminėtina, kad 2002 m. į estų kalbą išversti ISO terminologijos darbo standartai (ISO 1087 1 & 2 : 2000).

Estų teisės kalbos centras prie Teisingumo ministerijos (ELLC) (www.legaltext.ee) buvo įkurtas 1995 m. Kanados estų iniciatyva, kad estų teisės aktai būtų tinkamai išversti į anglų kalbą. Greitai šis centras ėmėsi versti ES teisės aktus (*acquis*) į estų kalbą. Remiantis estų modeliu įkurtas Latvijos vertimų ir terminologijos centras. ELLC dirba terminologijos darbu nuo pat įkūrimo. Terminologijos skyrius rengia sąvokomis pagrįstą duomenų bazę ESTERM, kurioje yra sukaupta 50 000 terminų. Rengiant šią bazę 800 įvairių sričių specialistų dalyvauja kaip ekspertai. Ji gali būti laikoma pagrindiniu estų terminografijos centru. Terminologijos skyrius taip pat vadovauja keletui terminologijos projektų (pavyzdžiui, NATO ir karybos terminai, EUROVOC) ir yra parengęs keletą mažesnių internetinių duomenų bazių. Estijai tapus ES nare 2004 m. gegužės mėnesį ir baigus versti *acquis* į estų kalbą, centras šalia vertimų pagrindinį dėmesį skirs Es-

tijos teisės dokumentų projektų tikrinimui ir sistemingai dirbs teisės kalbos srityje. Terminologijos skyrius pradeda kurti naują teisės terminų duomenų bazę, teikti terminologinę pagalbą ir mokyti teisės terminologijos ir terminografijos visas valstybines institucijas. Jei reikės, bus leidžiami terminų žodynai. Centras ir toliau dalyvaus terminologijos projektuose kartu su kitomis valstybės institucijomis.

Estijos terminologai palaiko gerus ryšius su INFOTERMu ir IITE. Šiuo metu svarstoma, ar nereikėtų tapti NORDTERMo nariu. Estija sveikintų ir remtų Latvijos ir Lietuvos terminologų norą prisijungti prie EAFT. Tarptautinį terminologinį bendradarbiavimą ketina skatinti 2003 m. gruodį Lisabonoje vyksianti antroji tarptautinė terminologijos konferencija *Teorijų būklė* (<http://www.fcsh.unl.pt/termip/cit2003/indexen.htm>), 2004 m. lapkritį Barselonoje vyksiantis terminologijos pasitarimas ir 2005 m. vasarą Berlyne – terminologijos konferencija.

Bendradarbiavimo pasiūlymai. Geriausia bendradarbiavimo forma yra reguliarus pasikeitimas informacija. Turint omenyje, kad ES institucijose terminologijos darbas toliau bus dirbamas kitaip negu pastarąjį dešimtmetį (terminologų vietos panaikintos, terminologai nebedirba prie IATE duomenų banko), reikėtų pagalvoti, kaip padėti Estijos, Latvijos ir Lietuvos vertėjams Briuselyje ir Liuksemburge spręsti terminijos problemas, nes jų verčiami dokumentai taps mūsų valstybių teisės aktais.

Hiie TAMM
Estijos teisės kalbos centras
Tõnismägi 8, Tallinn 10119 Estonia
E. paštas hiie.tamm@legaltext.ee

Gauta 2003-11-12

Vertė Jolanta GAIVENYTĖ-BUTLER